

ภาคผนวก

ตุลาการในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร

วัดบวรนิเวศวิหาร

ผู้บรรยาย

ขอเรียนท่านผู้เข้ารับการอบรมที่เคารพ วันนี้นับว่าเป็นมงคลอย่างสูงที่เราได้มีโอกาสรับฟังคำบรรยายธรรมะของสมเด็จพระญาณสังวร ซึ่งท่านเป็นพระสงฆ์ผู้ทรงภูมิธรรมอย่างสูงเป็นที่เคารพของปวงชนชาวไทยทั่วไป ท่านเคยเป็นพระพี่เลี้ยงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เคยดำรงตำแหน่งที่พระโสภณคณาภรณ์มาก่อน และเลื่อนมาเป็นลำดับชั้น จนกระทั่งถึงสมเด็จพระราชาคณะวันนี้ท่านเจ้าพระคุณจะบรรยายเรื่อง ตุลาการในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ขอกราบอาราธนาครับ

ขออวยพรท่านผู้พิพากษาซึ่งเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ได้รับอาราธนาให้มาแสดงในหัวข้อวิชาตุลาการตามอุดมคติแห่งพระพุทธศาสนา โดยที่ท่านผู้พิพากษาทั้งหลาย ซึ่งเข้ารับการฝึกอบรม ต่างได้ปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษามาเป็นเวลานานปีด้วยกัน จะได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าศาลในอันดับต่อไป เพราะฉะนั้นอุดมคติแห่งพระพุทธศาสนาอันเกี่ยวแก่ตุลาการนี้ จึงใคร่จะได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาแสดง 2 หัวข้อ คือ พรหมวิหารธรรม 4 กับ โพชฌงค์ 7 แต่โดยที่ได้กำหนดเวลาไว้ไม่มากนัก จึงจะแสดงตามหลักธรรมทั้งสองบทนี้ โดยสังเขป

พรหมวิหาร 4 เชื่อว่า ท่านทั้งหลายคงได้เคยรับฟังมา และเคยทราบกันอยู่ ขอกล่าวในทางตุลาการ ท่านที่เคยฟังแล้วแม้จะได้ฟังซ้ำก็เป็นการทบทวน พรหมวิหารนั้นตามศัพท์แปลว่า ธรรมะที่เป็นที่อยู่ของพรหม พรหมนั้นเมื่อแสดงตามคติของเทพ ก็เป็นเทพชั้นสูงซึ่งมีมาก่อนพุทธกาลและเมื่อพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าก็ได้แสดงรับรองในคติพรหมของเทพ แต่ได้ตรัสสอนนำออกมาตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแสดงไว้เป็น 2 ทาง ทางที่หนึ่งคือ ผู้ที่ประสงค์จะไปเกิดเป็นพรหมต้องปฏิบัติพรหมวิหารธรรมทั้ง 4 ประการ จนจิตบรรลุถึงสมาธิขั้นสูงในธรรมะทั้ง 4 ประการก็จะไปบังเกิดเป็นพรหม อีกทางหนึ่งแสดงเป็นหลักธรรมแห่งจิตใจของบุคคลในโลกนี้ ซึ่งเมื่อมีหลักธรรมทั้ง 4 ประการอยู่ ก็ชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่คน หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เมตตาข้อแรกนั้น ได้แก่ ความคิดปรารถนาให้เป็นสุขปราศจากโทสะพยาบาทมีจิตใจที่รักใคร่ปรารถนาดีหวังดีแผ่ไปในบุคคลโดยเจาะจงบ้าง แผ่ทั่วไปโดยไม่เจาะจงในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าบ้าง เมตตาจึงเป็นภาวะของจิตใจที่มุ่งดีปรารถนาดี มีมิตรจิตมิตรใจหรือมีไมตรีจิต ตรงกันข้ามกับโทสะพยาบาท กับไม่เป็นความรักใคร่ชนิดที่เป็นกาม แต่เป็นความรักใคร่ปรารถนาดี

กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ในเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความทุกข์ เดือดร้อน กรุณามีลักษณะตรงกันข้ามกับวิหิงสา คือความคิดเบียดเบียน และไม่ใช้มีอาการเป็นโทษนั้น ความเศร้าโศกเสียใจ เพราะบางทีเมื่อเห็นคนเป็นที่รักต้องประสบความทุกข์นอกจากสงสารแล้วยังมีความเสียใจอีกด้วย แต่กรุณาเป็นความคิดหวังให้พ้นทุกข์ที่ตรงกันข้ามกับวิหิงสาไม่มีอาการเศร้าโศกเสียใจ

มุทิตา ได้แก่ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นประสบความสุขความสำเร็จต่าง ๆ เป็นความพลอยยินดีตรงกันข้ามกับความริษยา และไม่ใช้เป็นความอิจฉา ซึ่งหมายความว่า ความปรารถนา อิจฉานี้ในภาษาไทยมักพูดกันในความหมายว่า ริษยา แต่ความจริงนั้นอิจฉาแปลว่าความปรารถนา ส่วนริษยานั้น ภาษาบาลีว่า อิสสา ภาษาสันสกฤตว่า ริษยา เพราะฉะนั้นหากจะพูดเป็นภาษาสันสกฤตว่า ริษยา เป็นภาษาบาลีว่า อิสสา แต่อัจฉานี้มีความหมายเป็นความปรารถนา คือปรารถนาที่จะเป็นเช่นนั้นด้วย ซึ่งก็เป็นศัตรูของมุทิตา

อุเบกขา เป็นข้อที่ 4 แปลกันทั่วไปว่า ความวางเฉยไม่ตีใจ ไม่เสียใจในเมื่อผู้อื่นประสบความวิบัติ คำแปลนี้ก็ใช้ได้ในลักษณะทั่วไป ถ้าคนที่เป็นศัตรูกันประสบความวิบัติก็มักจะตีใจ ถ้าคนที่เป็นมิตรประสบความวิบัติก็มักจะเสียใจ เพราะฉะนั้นอาการดังกล่าวนี้จึงตรงกันข้ามกับลักษณะของอุเบกขา ลักษณะของอุเบกขา ที่แปลว่าความวางเฉยนั้น ตรงกันข้ามกับ ความชอบ ความชัง ถ้าจิตใจลำเอียงไปเพราะชอบ หรือลำเอียงไปเพราะชัง ก็ไม่ใช่อุเบกขา และลำเอียงไปเพราะความไม่รู้ หรือจะเรียกว่า ความหลงก็ได้ ก็ไม่ใช่อุเบกขา เพราะฉะนั้นความหมายของอุเบกขาคงมีความหมายอีกคำหนึ่งที่น่าจะส่งไปได้ถึงความหมายอื่น ๆ คือ ความที่มีจิตมีมัธยัสถ์เป็นกลาง ไม่ลำเอียงไปเพราะความชอบ ความชัง ความหลง และแม้ความกลัว อุเบกขาข้อนี้เกิดได้จากการคิดปลงใจลงไปในกรรมและผลของกรรม คือคิดปลงใจลงไปว่าทุก ๆ คนมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทรับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่อยู่อาศัย ถ้าได้ทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ต้องเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นใครผู้ใดก็ตาม จะเป็นที่รักอย่างยิ่งก็ตาม คนที่เป็นที่รักธรรมดาก็ตาม หรือเป็นคนที่เป็นศัตรู เป็นคนที่ไม่ชอบก็ตาม ให้พิจารณาลงไปในการรวมทั้งหมดว่า ทั้งหมดล้วนมีกรรมเป็นของตนแล้วแต่ผลของกรรม ใครจะมีสุขก็เพราะกรรมดี ใครจะมีทุกข์ก็เพราะกรรมชั่ว ตัวเราเองก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีจิตใจเป็นอย่างนี้จะมีมัธยัสถ์เป็นกลางได้ จะไม่เกิดความยินดี ไม่เกิดความเสียใจ ใจจะวางได้ คือวางอคติ ความชอบ ความชัง ความหลง ความกลัว และจะเฉยได้คือ ไม่รุ่มรวยเมื่ออยากทำอย่างโน้นอย่างนี้ซึ่งเป็นไปในความไม่ถูกต้อง ดังนี้เป็นอุเบกขา

ธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นธรรมะที่สำคัญมาก โลกเราจะดำรงอยู่เป็นสุขได้ก็เพราะธรรมะหมวดนี้ เพราะฉะนั้นตามคติของพราหมณ์ที่ว่าพระพรหมสร้างโลก รักษาโลก แต่คติธรรมทาง

พุทธศาสนานั้นคือ คติธรรมทั้ง 4 ข้อนั้นเองที่สร้างโลก ความเดือดร้อนวุ่นวายทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมเกิดจากกิเลสกองระคะบ้าง กองโทสะบ้าง กองโมหะบ้าง จะกล่าวว่าเกิดจากความพยาบาท มุ่งร้าย ปองร้าย ซึ่งตรงกันข้ามกับเมตตา พร้อมทั้งเกิดจากตัวระคะ คือกามอย่างนี้ก็ได้ เกิดจากวิหิงสา การเบียดเบียนกันก็ได้ เกิดจากความริษยา ความแข่งดีกันต่าง ๆ อย่างนี้ก็ได้ เกิดจากความลำเอียงต่าง ๆ เพราะเหตุของชอบชังหลงกลัวก็ได้ คุณธรรมที่จะแก้เครื่องทำลายเหล่านี้ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมตตาอันเป็นสิ่งที่ปรุงขึ้นได้ด้วยจิตใจโดยการที่หมั่นแผ่จิตใจออกไปด้วยความมุ่งปรารถนาดี ด้วยความรักใคร่ เยื่อใยไมตรีจิต โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงโดยทั่วไป เมื่อหัดแผ่จิตใจไปดังนี้เสมอแล้ว จิตใจจะมีเมตตาปลูกขึ้นในจิตทำให้เป็นผู้ที่ไม่โกรธง่าย ไม่พยาบาทมุ่งร้ายใครง่าย ทั้งไม่ตกอยู่ในความรักใคร่ที่เป็นกิเลส เป็นความมุ่งดีปรารถนาดีบริสุทธิ์ กรุณาก็เช่นเดียวกัน หัดใจให้มีความคิดสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์โดยเจาะจงบ้าง ไม่เจาะจงบ้าง เมื่อใครตกทุกข์ก็ไม่คิดซ้ำเติม และคิดช่วยตามที่สามารถจะช่วยให้ได้ในทางที่ถูกต้อง ถ้าช่วยไม่ได้ก็เป็นอันว่าช่วยไม่ได้ จะทำให้จิตใจมีกรุณาปลูกฝังขึ้นในจิตมากขึ้น ๆ ได้ จะทำให้เป็นคนมีจิตใจไม่คับแคบ ไม่ใจดำ และในขณะที่เดียวกันก็หักห้ามความเสียใจเมื่อผู้อื่นประสบความวิบัติ ต้องช่วยเขาเท่าที่พยายามจะช่วยให้ เพราะความเสียใจนั้นไม่มีประโยชน์อะไร ไม่ช่วยอะไรใครได้ จะทำให้ขาดปัญญา ในทางแพทย์ก็ทราบ ว่า หากมีคนที่เป็ญญาติกันซึ่งจะต้องทำการผ่าตัด หมอผ่าตัดที่เป็นญาติกันจะไม่ค่อยยอมทำ เพราะจิตใจจดไม่ได้ที่จะสงสาร พลังใจที่จะทำการผ่าตัดเพื่อช่วยให้รอดชีวิตก็เสียกำลังลงไป จึงให้คนอื่นที่ไม่ใช่ญาติกันเป็นคนทำ เพราะเขาจะมีใจที่ไม่เกิดความเสียใจ สามารถจะมีพลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ช่วยคนไข้ได้อย่างสมบูรณ์ ความเสียใจเป็นเครื่องทอนกำลังใจในการช่วยเหลือ สำหรับข้อมุทิตานั้นเมื่อหัดทำใจให้พลอยดีใจในเมื่อผู้อื่นประสบสุขได้สมบัติต่าง ๆ ประสบความสำเร็จต่าง ๆ อยู่เสมอย่อมเป็นเครื่องปลูกมุทิตาในจิตใจได้ ทำให้ไม่ริษยา เพราะความริษยา มีโทษมากเป็นเหตุให้คิดทำลายล้าง ทั้งไม่ทำให้เกิดอิจฉา คือความปรารถนาที่เป็นความแข่งดีเป็นความแย่งดี เมื่อเขาดีแล้วก็ดีใจด้วย แต่ไม่ได้คิดแข่งดีแย่งดีในทางที่ผิด คืออิจฉา ส่วนริษยามีอาการคิดทำลายล้างเมื่อหัดปฏิบัติในมุทิตา และหัดจิตใจของตัวเองให้มีพื้นที่ดี ใครเขาได้ดีมีสุขก็ดีใจด้วย ไม่ริษยา และไม่คิดแข่งดีแย่งดี แต่ในการทำดีเพื่อให้ดีด้วยนั้นเป็นสิ่งที่ควรทำ แต่ไม่ใช่เป็นการแข่งดีแย่งดี ส่วนอุเบกขานั้นหัดพิจารณาปลงใจลงไปในกรรม และผลของกรรมจะทำให้จิตใจนี้วางได้จากความชอบ ความชัง ความหลง ความกลัวต่าง ๆ ทำให้เฉยได้ คือไม่วุ่นวาย ทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้ด้วยดี เพราะฉะนั้นอุเบกขาข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากนับว่าเป็นหลักของทั้ง 4 ข้อก็ได้ ซึ่งเมื่อมีอยู่แล้วก็จะทำให้ปฏิบัติในเมตตา มุ่งดีปรารถนาดีไปในทางที่ถูกต้อง จะทำให้ปฏิบัติในกรุณา มุทิตา ไปในทางที่ดีที่ชอบ เพราะว่าเมตตาอันนั้น คือ มุ่งดีปรารถนาดี มุ่งให้เขาดีมีความสุขไป

ในทางที่ถูกต้อง ไม่ใช่ว่าเขาจะประสบความสำเร็จความมีสุขในทางที่ดีก็ตาม ในทางที่ชั่วก็ตาม ก็เมตตาทั้งหมดอย่างนั้นไม่ถูกต้อง เหมือนอย่างพ่อแม่ที่เมตตาลูก เมื่อลูกทำผิดไปทะเลาะกับใครมา พ่อแม่จะต้องพิจารณา ถ้าลูกทำผิดก็ต้องว่ากล่าวอบรมสั่งสอนว่าผิด อย่างนี้จึงจะได้ชื่อว่าเมตตา ลูกในทางที่ถูกต้อง กรุณาก็เหมือนกัน การช่วยให้พ้นทุกข์ก็ต้องช่วยในทางที่ถูกต้อง และช่วยในทางที่สามารถจะช่วยให้ได้ เช่น พบคนตกน้ำก็ต้องคิดช่วย ก็ต้องหาทางช่วย ไม่ใช่ทิ้งดูตาย แต่ว่าคนที่ทำผิด จะช่วยให้ถูก เป็นการช่วยในทางที่ไม่ถูกต้อง คนที่ถูกจำคุกช่วยแหกคุกให้หนีออก อย่างนี้ไม่ใช่ช่วยในทางที่ถูกต้อง ต้องกรุณาในทางที่ถูกต้องโดยอาศัยอุเบกขาเป็นหลัก พิจารณาไปในทางกรรมและผลของกรรม คนเราจะได้ดีหรือชั่วก็ตามกรรมที่กระทำ เขาทำกรรมชั่ว เขาต้องรับผลชั่วเป็นไปตามกรรมของเขา และการที่ปฏิบัติอย่างนี้ก็เป็น การช่วยคนอื่นด้วย เพราะคนที่จะช่วยนั้นไม่ใช่คน ๆ เดียว หมายความว่าต้องนึกถึงคนอื่นด้วย ไม่ใช่ช่วยคนหนึ่งแล้วไปก่อทุกข์ให้คนอื่นอีกหลายคนอย่างนี้ ไม่ถูกต้อง ต้องนึกถึงส่วนตัวและส่วนรวม เพราะฉะนั้นจึงต้องมีข้อ 4 นี้เป็นหลัก เมื่อมีข้อ 4 เป็นหลักแล้วก็จะทำให้ทุกข้อถูกต้องแม้ในข้อมุกตาก็เช่นเดียวกัน ยินดีในเมื่อเขาประสบความสำเร็จดังนั้นก็ต้องยินดีในความสำเร็จในทางที่ถูกต้องที่ชอบ ไม่ใช่ว่าเขาไปขโมย ได้ทรัพย์มามากมีและมีมุกตาดียิ่งด้วยอย่างนี้ไม่ถูกต้อง แต่ต้องใช้อุเบกขา คือความวางเฉยลงไปในการกรรมและผลของกรรม เพราะฉะนั้นจึงต้องมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติและใช้ธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ โดยข้อที่ 4 อุเบกขาเป็นข้อสำคัญที่เป็นหลักของทุกข้อ เมื่อมีอุเบกขาเป็นหลักอยู่แล้วก็จะทำเมตตา กรุณา มุกตาดียิ่งไปไปในทางที่ถูกต้องที่ชอบ

อุเบกขานี้เองเป็นหลักสำคัญของตุลาการ คือเป็นอุดมคติตุลาการทางพระพุทธศาสนา แม้ในชาดก นารทะชาดก ที่แสดงว่าท่านเป็นพรหมเกิดจากการปฏิบัติมาในพรหมวิหารทั้ง 4 ประการนั้นเอง เมื่อโลกมีความเดือดร้อนขึ้นท่านก็ไม่ได้วางเฉยแบบชนิดที่คนเข้าใจกัน คือไม่ได้ทำอะไร เพราะคนมักเข้าใจกันว่าวางเฉยนั้น คือไม่ทำอะไร หลับตาอยู่เฉย ๆ หรือมองดูเฉย ๆ คล้าย ๆ กับที่เคยมีฝรั่งพูดว่าเขามาเที่ยวเมืองไทยทางเรือ มีคน ๆ หนึ่งตกน้ำ คนที่นั่งไปในเรื่องจะช่วยคนไทยคนหนึ่งก็บอกว่าอย่าช่วย เพราะพุทธศาสนาสอนให้อุเบกขา ทุกคนมีกรรมเป็นของตน เขาตกน้ำก็กรรมของเขาไม่ต้องช่วย การแสดงอย่างนี้เป็นการแสดงที่ผิด อุเบกขาคือการวางเฉย ไม่ใช่หมายความว่าไม่ทำอะไร จึงต้องจำกัดความคำว่าวางเฉย วางนั้นคือวางอคติ วางลำเอียง เพราะชอบชังหลงกลัว วางเฉยมีความหมายอย่างนี้ คนที่มีอุเบกขาสามารถจัดทำอะไรได้ถูกต้องแสดงได้ว่าเรื่องนี้เป็นทัศนคติตัวอย่าง พระพรหมที่ชื่อนารทะท่านลงมาแสดงธรรมะช่วยแก่พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งชื่อว่าพระเจ้าอังคติ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเห็นผิด เห็นว่าบุญบาปไม่มี โลกหน้าไม่มี บิณฑบาตไม่มี คุรุณาอาจารย์ไม่มี สัตว์เกิดมาต่างกันเหมือนเรือน้อยห้อยท้ายเรือใหญ่ รูปร่างอันนี้เป็นที่รวมของดินน้ำลมไฟ สุข ทุกข์ และชีวิต เจ็ดประการ เป็นของเที่ยงไม่ขาดสูญ ไม่มีใครทำลายได้ ผู้ที่เรียกว่า

ถูกฆ่าและถูกตัดแขนตัดขา นั่นความจริงไม่มี การทำทั้งหลายนั้นเป็นไปในระหว่างรูปกายทั้งเจ็ด ประการนี้เท่านั้น ผู้ใดตัดศีรษะของผู้อื่นด้วยดาบคม ผู้นั้นไม่ชื่อว่าตัดร่างกาย ผลบาปจะมีอยู่ที่ไหน คือได้ชื่อว่าตัดธาตุดินน้ำลมไฟสุขทุกขชีวิตเท่านั้น พระเจ้าอังคติเป็นผู้มีความเห็นผิดเหล่านี้ พระพรหมนารถได้โปรดโดยแสดงธรรมสั่งสอนจนพระเจ้าอังคิตราชละมิจฉาภิภูฏินั้น แสดงว่า ท่านพระพรหมมีอุเบกขาบารมีอย่างเต็มที ท่านลงมาช่วยเป็นตุลาการตัดสินความทำให้พระเจ้าอังคิตละมิจฉาภิภูฏินั้นได้ เพราะฉะนั้นพรหมวิหารธรรมทั้ง 4 นี้กล่าวได้ว่า เป็นอุดมคติตุลาการตามหลักพระพุทธศาสนาได้หมวดหนึ่ง ซึ่งตุลาการทั้งหลายควรต้องปฏิบัติอยู่ในธรรมะทั้ง 4 ประการ มีอุเบกขาเป็นหลัก พิจารณาลงไปในกรรมในผลของกรรม ทุก ๆ คนมีกรรม คือการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจเป็นของตน ทำดีก็ได้ดีทำชั่วก็ได้ชั่ว การปฏิบัติดังนี้ โดยยุติธรรม โดยอุเบกขาย่อมจะได้ชื่อเป็นผู้ที่มีเมตตาด้วย เพราะว่าเขาไม่ได้ปรารภนารายต่อจำเลยหรือต่อใคร ปรารภนาดีต่อจำเลยทุก ๆ คน และคิดสงสารคิดช่วยตามที่สามารถช่วยได้ และมีความยินดีในความดีดีของทุก ๆ คน เมื่อเขาไม่ได้ดีเพราะเขาทำชั่ว ก็ต้องวางอุเบกขาปลงใจในกรรมและผลของกรรม ไม่ได้ทำด้วยความมุ่งร้าย ไม่ได้ทำด้วยความมุ่งเบียดเบียนให้เป็นทุกข์ ไม่ได้ทำด้วยความริษยา แต่ทำด้วยความยุติธรรม คืออุเบกขานี้เอง เมื่อได้ปฏิบัติทำใจได้ดังนี้แล้ว ย่อมจะเป็นประโยชน์ ทำให้ตนเองไม่เป็นทุกข์ใจ ในเมื่อต้องตัดสินใจในด้านที่ต้องลงโทษ เพราะว่าไปไปตามความยุติธรรม ข้อสำคัญอย่าเกิดความมุ่งร้ายเป็นโทษะพยายามในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อย่าเป็นความคิดวิหิงสาเบียดเบียนในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อย่าเป็นความริษยาในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ดำรงจิตเป็นกลาง มัชยัสถ์เป็นกลาง หรือเป็นอุเบกขาไม่ลำเอียงไปเพราะความอคติ 4 วางอคติ 4 ฉะนั้นไม่วุ่นวายไปเพราะอคติ 4 ปฏิบัติไปโดยเที่ยงตรง ดังนี้ก็เป็น การปฏิบัติตามหลักธรรม

สำหรับในข้อโพชนงค์ทั้ง 7 นั้นขอแสดงเป็นหลักธรรมย่อ ๆ ว่าเป็นหลักในทางปฏิบัติ โพชนงค์นั้นแปลว่าเป็นองค์ของความรู้ องค์ของความรู้นี้เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าหากปราศจากความรู้แล้ว ก็เป็นอวิชชา แปลไม่รู้ เมื่อไม่เป็นความรู้ก็ทำให้การตัดสินใจถือเอาผิดเป็นโมหะ เหมือนอย่างว่าการเดินทางไปพบทาง 2 แพร่ง ถ้าไม่รู้ว่าทางไหนถูก นี่คือความไม่รู้ เป็นอวิชชา เพราะอวิชชาคือไม่รู้ว่าจะทางไหนถูกทางไหนผิด ยิ่งทำให้เกิดการตัดสินใจผิด ไปถือเอาทางที่ผิดนี่คือโมหะ คือความหลง คือการถือเอาผิด เช่นควรจะเดินทางขวากลับไปเดินทางซ้าย สมมติว่า บังเอิญไปเข้าทางถูก เดินทางถูกด้วยความไม่รู้ ก็ถูกต้อง แต่ถูกต้องโดยไม่รู้ก็เป็นความหลงเหมือนกัน ซึ่งการถูกโดยบังเอิญไม่เป็นที่ต้องการ เพราะปัญหาทั้งหลายนั้นการถูกโดยบังเอิญน้อยมาก ต้องแก้ด้วยความรู้คือมีความรู้ในเรื่องเหล่านั้นถูกต้อง จึงจะทำให้เกิดการตัดสินใจถูก ชี้ถูก ทำถูก เดินถูก ถ้าไม่รู้คือถือเอาผิดเดินทางผิด นี่เป็นตัวโมหะ อวิชชาโมหะจึงเป็นเหตุให้ผิดดังนี้ ผู้ปฏิบัติงานทั้งหลายจึงจำเป็นต้อง

ปฏิบัติให้เกิดความรู้ อันนี้แหละที่จะชี้ให้รู้ความจริง ซึ่งเป็นผลของความรู้ เป็นข้อที่จะต้องปฏิบัติใช้ได้
ทั่วไป คือ

1. สติ ความระลึกได้ หมายความว่า การตรวจตราระลึกดูถึงเรื่องราวทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง
ทั้งหมด การที่มีการสืบสวนสอบสวนต่าง ๆ เพื่อรวบรวมเรื่องต่าง ๆ มาพิจารณา การสืบสวน
สอบสวนพิจารณาเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งที่เป็นเอกสาร ทั้งที่เป็นบุคคล หรือเครื่องแวดล้อม
ทั้งหลาย เหล่านี้แหละเป็นตัวสติ คือความระลึกได้ คือความตรวจตราโดยรอบคอบสติเป็นองค์สมบัติของ
โพชฌงค์คือ องค์ของความรู้ข้อที่หนึ่ง

2. ธรรมวิจย เลือกเฟ้นธรรม หมายความว่า เป็นตัวปัญญาที่เลือกเฟ้น สิ่งที่สติเสนอคือสิ่งที่
สืบสวนสอบสวนพิจารณาต่าง ๆ เหล่านี้มาประมวลเข้าทั้งหมด แล้ววิจยให้รู้ว่าอันใดผิดอันใดถูกนี้
คือธรรมวิจย และเมื่อรู้ว่าอันใดผิดอันใดถูกแล้วก็วินิจฉัยได้ คือทำความตกลงใจได้ว่าต้องละสิ่งที่ผิด
ทำสิ่งที่ถูก ตัดสินใจได้ว่าผิดควรละ ถูกควรกระทำดังนี้แล้ว

3. วิริยะ ความเพียร คือเพียรละสิ่งที่ควรละ เพียรทำสิ่งที่ควรทำ นี้เป็นหลักใหญ่ของ
โพชฌงค์ 3 ข้อ และให้ปฏิบัติตนเอง เพราะว่า หลักของโพชฌงค์ 3 ข้อนี้โดยตรงมุ่งใช้สติตรวจตราที่
ตัวเอง ดูกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมของตัวเองว่าทำอะไรมามาก เป็นต้น

4. ปีติ คือความอิ่มใจ ดุดดีใจของตัวในความถูก เมื่อละสิ่งที่ผิดทำสิ่งที่ถูก คายสิ่งที่ผิดเสีย
ดุดสิ่งที่ถูกเข้ามาสู่ใจ ใจรับซึมสิ่งที่ถูกนั้น เป็นความดุดดีใจทำให้ใจมีความอิ่ม อิ่มในความถูก
ความดีต่าง ๆ ที่ทำ นี้เป็นข้อที่ 4

5. ปัสสัทธิ คือความสงบกายสงบใจ แล้วก็ได้สุข สุขกายสุขใจ จึงมาได้สมาธิ

6. สมาธิ คือใจตั้งมั่น เมื่อใจตั้งมั่นแล้วก็ได้อุเบกขา

7. อุเบกขา ความวางเฉย คือใจที่สงบนิ่งในใจ นิ่งอยู่ในสมาธินั้น อันเป็นความสุขในการ
ปฏิบัติงานต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตัวในโพชฌงค์ทั้ง 7 นี้ก่อน ชำระตัวให้บริสุทธิ์เสียก่อน หลังจากนั้นก็
ปฏิบัติในงานที่เกี่ยวข้องตามหลักโพชฌงค์ แม้จะทำงานเหนื่อย เมื่อมีสติตรวจตรารอบคอบดีแล้วก็ทำ
ธรรมวิจย เลือกเฟ้นว่าสิ่งใดถูกผิด ตัดสินใจถูกต้องว่าสิ่งใดผิด หรือถูก

เมื่อใครปฏิบัติตามโพชฌงค์ทั้ง 7 ก็มีความสุขสบายกายทำให้เกิดความสุข เพราะฉะนั้น
ธรรมะที่เป็นโพชฌงค์ 7 จึงเป็นหลักอันสำคัญมีอยู่เป็นคู่มือในการปฏิบัติตนเองและการปฏิบัติงาน
อย่างดียิ่ง

ขออำนาจพร

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ
พุทธศักราช 2529

หมวด 1

อุดมการณ์ของผู้พิพากษา

ข้อ 1 หน้าที่สำคัญของผู้พิพากษา คือ การประສาความยุติธรรมแก่ผู้มีอรรถคดี ซึ่งจักต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย และนิติประเพณี ทั้งจักต้องแสดงให้เป็นทีประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าตนปฏิบัติเช่นนี้อย่างเคร่งครัดครบถ้วน เพื่อการนี้ผู้พิพากษาจักต้องยึดมั่นในความเป็นอิสระของตนและเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งสถาบันตุลาการ

หมวด 2

จริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดี

ข้อ 2 ผู้พิพากษาพึงตรวจสำนวนความและเตรียมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ให้พร้อม ออกนึ่งพิจารณาตรงตามเวลา และไม่เลื่อนการพิจารณาโดยไม่จำเป็น

ข้อ 3 ในการนึ่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อยใช้วาจาสุภาพ พึงความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาค และมีเมตตาธรรม

ข้อ 4 ผู้พิพากษาจักต้องพิจารณาคดีโดยไตร่ตรอง สุขุมรอบคอบ และไม่ชักช้า พึงจัดการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่จำเป็นออกเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

ข้อ 5 ผู้พิพากษาจักต้องควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งจักต้องมีให้ผู้ใดประพฤติดนไม่สมควรในศาล

บทบัญญัติว่าด้วยเรื่องละเมิดอำนาจศาล พึงใช้ด้วยความระมัดระวังและไม่ลุแก่อโหะ

ข้อ 6 ผู้พิพากษาจักต้องละเว้นการกล่าวถึงข้อเท็จจริงในคดีที่อาจกระทบกระเทือนต่อบุคคลใดไม่วิจารณ์หรือให้ความเห็นแก่คู่ความหรือบุคคลภายนอกเกี่ยวกับคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาหรือกำลังจะขึ้นสู่ศาล แต่ผู้พิพากษามีอำนาจอาจแถลงให้ประชาชนเข้าใจถึงวิธีพิจารณาความของศาลเมื่อมีเหตุผลสมควร

ข้อ 7 การถ่ายภาพ ภาพยนตร์ บันทึกภาพหรือเสียง หรือการกระทำอย่างอื่นในทำนองเดียวกันในการนึ่งพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลจะกระทำมิได้เว้นแต่ผู้พิพากษาดำเนงอธิบดีผู้พิพากษามาตขึ้นไปเป็นผู้อนุญาตเฉพาะในกรณีจำเป็นอย่างยั้ง แต่พึงระมัดระวังมิให้เป็นทีเสื่อมเสียหรือกระทบกระเทือนต่อการพิจารณาคดี คู่ความ พยานหรือบุคคลอื่นใด

ข้อ 8 การเปรียบเทียบหรือไกล่เกลี่ยคดีจักต้องกระทำในศาล ผู้พิพากษาพึงชี้แจงให้คู่ความทุกฝ่ายตระหนักถึงผลดีผลเสียในการดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้จักต้องไม่ให้คำมั่น หรือบีบบังคับให้

คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่ายยอมรับข้อเสนอดังกล่าว หรือให้จำเลยรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ และจำต้องไม่ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระแวงว่าผู้พิพากษาฝักใฝ่ช่วยเหลือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

ข้อ 9 ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ และการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง

ข้อ 10 การบันทึกคำเบิกความ ผู้พิพากษาจำต้องบันทึกเฉพาะข้อความในประเด็นข้อพิพาท หรือเกี่ยวเนื่องกับประเด็นข้อพิพาท และต้องได้สาระถูกต้องครบถ้วนตามคำเบิกความ การบันทึกคำแถลงและรายงานกระบวนการพิจารณา จำต้องให้ได้ความชัดเจนและตรงตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

ข้อ 11 ในการปรึกษาคดี ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจำต้องตระเตรียมคดีนั้นล่วงหน้าอย่างถี่ถ้วน และจำต้องชี้แจงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อองค์คณะอย่างถูกต้องครบถ้วน

ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจำต้องร่วมพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและเหตุผลประกอบเสมือนหนึ่งตนเป็นเจ้าของสำนวนคดีเรื่องนั้นเอง ผู้พิพากษาที่ร่วมกันพิจารณาคดีพึงเคารพในความคิดเห็นและเหตุผลของกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้คำวินิจฉัยชี้ขาดที่ถูกต้องและเที่ยงธรรม

ข้อ 12 เมื่อจะพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใด ผู้พิพากษาจำต้องระวางอคติทั้งปวงเกี่ยวกับคู่ความหรือคดีความเรื่องนั้น ทั้งจำต้องวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า และไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด

คำพิพากษาและคำสั่ง ต้องมีคำวินิจฉัยที่ตรงตามประเด็นแห่งคดีให้เหตุผลแจ่มชัดและสามารถปฏิบัติตามนั้นได้ การเรียงคำพิพากษาและคำสั่งควรใช้ภาษาเขียนที่ดี ใช้ถ้อยคำในกฎหมาย ใช้โวหารที่รัดกุมเข้าใจง่าย และถูกต้องตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ข้อความอื่นใดอันไม่เกี่ยวกับการวินิจฉัยประเด็นแห่งคดีโดยตรง หรือไม่ทำให้การวินิจฉัยประเด็นดังกล่าวชัดเจนขึ้นไม่พึงปรากฏอยู่ในคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ข้อ 13 ในการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ผู้พิพากษาจำต้องควบคุมให้การออกหมาย หรือคำบังคับ ตรงตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง และต้องออกโดยพลัน

ข้อ 14 ผู้พิพากษาพึงถอนตัวจากการพิจารณาและพิพากษาคดี เมื่อมีเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านได้ตามกฎหมาย หรือเมื่อมีเหตุประการอื่นที่เกี่ยวกับตัวผู้พิพากษานั้นอาจทำให้การพิจารณาคดีนั้นเสียความยุติธรรม และจำต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการจูงใจผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาพิพากษาคดีนั้นในภายหลังในประการที่อาจทำให้เสียความยุติธรรมได้

หมวด 3

จริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางราชการ

ข้อ 15 เพื่อให้งานราชการของศาลมีประสิทธิภาพ ผู้พิพากษาจักต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และอย่างเต็มความสามารถ ทั้งจักต้องควบคุมให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และอย่างเต็มความสามารถเช่นเดียวกัน

ข้อ 16 ผู้พิพากษาจักต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของผู้บังคับบัญชา และตามลำดับชั้นของการบังคับบัญชา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้ข้ามลำดับชั้นได้

ข้อ 17 ผู้พิพากษาจักต้องปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยความเที่ยงธรรม และควบคุมให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามวินัยและจริยธรรมโดยเคร่งครัด

การรายงานความดีความชอบของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจักต้องตรงตามความเป็นจริง และการให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจักต้องปราศจากอคติ

ข้อ 18 ผู้พิพากษาพึงสนับสนุนส่งเสริมผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่ซื่อสัตย์สุจริต มีผลงานดีเด่น มีความรู้ความสามารถ และขยันขันแข็ง ทั้งจักต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยชอบ

ข้อ 19 เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำความผิดทางวินัยของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาขึ้น ผู้พิพากษาจักต้องรายงานผู้บังคับบัญชาทันที โดยรายงานตามความเป็นจริงทั้งจักต้องไม่ปกปิดเรื่องใด ๆ ที่ควรรายงาน

กรณีตามวรรคหนึ่ง หากเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน ผู้พิพากษาจักต้องดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่นั้นโดยพลัน

ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการละเมิดจริยธรรมในข้อสำคัญอันควรรายงานผู้พิพากษาพึงรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ

ข้อ 20 ผู้พิพากษาพึงเอาใจใส่ดูแล และอนุเคราะห์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตามควรแก่กรณี

ข้อ 21 ผู้พิพากษาพึงส่งเสริมความสามัคคีในระหว่างผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและในหมู่ข้าราชการ

ข้อ 22 ผู้พิพากษาพึงเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการ และรับฟังความคิดเห็นดังกล่าวที่ชอบด้วยเหตุผล

ข้อ 23 ผู้พิพากษาจักต้องสอดส่องดูแลให้คู่ความ ทนายความ พยานและประชาชนที่มาศาลได้รับความเป็นธรรม ความสะดวก และการปฏิบัติอย่างมีธรรมาศัย

ข้อ 24 ผู้พิพากษาจักต้องเอาใจใส่ดูแลศาลและบริเวณศาลให้มีศรีสง่าสมกับเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม ควบคุมดูแลทรัพย์สินทั้งหลายของทางราชการไว้เพื่อใช้ใน

ราชการ ทั้งจักต้องถนอมรักษาทักษะอันดังกล่าวให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยใช้การได้ตลอดเวลา

ข้อ 25 ผู้พิพากษาจักต้องรักษาความลับของทางราชการมิให้รั่วไหลและจักต้องไม่เปิดเผยความลับแก่บุคคลใดซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จะล่วงรู้ความลับนั้น

หมวด 4

จริยธรรมเกี่ยวกับกิจการอื่น

ข้อ 26 ผู้พิพากษาจักต้องไม่เป็นกรรมการ ผู้จัดการ ที่ปรึกษา หรือดำรงตำแหน่งอื่นใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท ห้างร้าน หรือธุรกิจของเอกชน เว้นแต่จะเป็นกิจการที่มีได้แสวงหากำไร ผู้พิพากษาจักต้องไม่ประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือกระทำการใดอันจะกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษา

ข้อ 27 ในกรณีจำเป็นผู้พิพากษาอาจได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งจากหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ให้ปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวกับหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นได้ ในเมื่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษา ทั้งต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงยุติธรรมแล้ว

การเป็นกรรมการในรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐในทำนองเดียวกันต้องได้รับอนุมัติจาก ก.ต. ด้วย

ข้อ 28 ผู้พิพากษาไม่พึงแสดงปาฐกถา บรรยาย สอน หรือเข้าร่วมสัมมนา อภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ต่อสาธารณชน ซึ่งอาจกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษา

ข้อ 29 ผู้พิพากษาไม่พึงเป็นกรรมการ สมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ของ สมาคม สโมสร ชมรม หรือองค์การใด ๆ หรือเข้าร่วมในกิจการใด ๆ อันจะกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษา

ข้อ 30 ผู้พิพากษาไม่พึงรับเป็นผู้จัดการมรดก ผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ปกครองทรัพย์สิน เว้นแต่เป็นกรณีที่ตัวผู้พิพากษาเอง คู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของตน หรือญาติสืบสายโลหิต หรือเกี่ยวพันทางแต่งงานซึ่งพิพากษาถือเป็นญาติสนิทมีส่วนได้เสียในมรดก หรือทรัพย์สินนั้นโดยตรง

ข้อ 31 ผู้พิพากษาจักต้องไม่รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีหรือรับเป็นผู้เรียงผู้เขียน ผู้พิมพ์คำคู่ความ คำร้อง คำขอ หรือคำแถลงในคดีใด ๆ

ผู้พิพากษาจักต้องไม่รับปรึกษาคดีความ หรือเรื่องซึ่งอาจจะเป็นคดีความขึ้นได้ และไม่รับเป็นผู้ร่าง ผู้เขียน ผู้พิมพ์ หรือพยานในพินัยกรรมหรือนิติกรรมอื่นใด ไม่ว่าเพื่อสินจ้างรางวัล

หรือไม่ เว้นแต่เป็นกรณีที่ตัวผู้พิพากษาเอง คู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของตน หรือญาติสืบสายโลหิตหรือเกี่ยวพันทางแต่งงาน ซึ่งผู้พิพากษาถือเป็นญาติสนิท มีส่วนได้เสียในคดีหรือเรื่องนั้นโดยตรง

ข้อ 32 ผู้พิพากษาไม่พึงรับเป็นอนุญาโตตุลาการ หรือผู้ประนอมข้อพิพาท

ข้อ 33 ผู้พิพากษาจักต้องสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขแห่งรัฐ

ข้อ 34 ผู้พิพากษาจักต้องไม่เป็นกรรมการ สมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมือง และจักต้องไม่เข้าเป็นตัวกระทำการ ร่วมกระทำการ สนับสนุนในการโฆษณา หรือชักชวนใด ๆ ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้แทนทางการเมืองอื่นใด ทั้งไม่พึงกระทำการใด ๆ อันเป็นการฝักฝ่ายพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองใดนอกจากการใช้สิทธิเลือกตั้ง

หมวด 5

จริยธรรมเกี่ยวกับการดำรงตนและครอบครัว

ข้อ 35 ผู้พิพากษาจักต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดอยู่ในกรอบของศีลธรรม และพึงมีความสันโดษ ครองตนอย่างเรียบง่าย สุภาพ สำนวณกริยามารยาท มีธำมศัยยึดถือจริยธรรมและประเพณีอันดีงามของตุลาการ ทั้งพึงวางตนให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของบุคคลทั่วไป

ข้อ 36 ผู้พิพากษาพึงปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเป็นลำดับและพึงชวนชวนายศึกษาเพิ่มเติมทั้งในวิชาชีพตุลาการและความรู้รอบตัว

ข้อ 37 ผู้พิพากษาจักต้องไม่ก้าวก่ายหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาอื่น

ข้อ 38 ผู้พิพากษาจักต้องไม่ยินยอมให้บุคคลในครอบครัวก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่ของตนหรือของผู้อื่น และจักต้องไม่ยินยอมให้ผู้อื่นใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนแสวงหาประโยชน์อันมิชอบ

ข้อ 39 ผู้พิพากษาพึงยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจักต้องไม่แสวงหาตำแหน่ง ความดีความชอบ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมิชอบจากผู้บังคับบัญชาหรือจากบุคคลอื่นใด

ข้อ 40 ผู้พิพากษาจักต้องระมัดระวังมิให้การประกอบวิชาชีพ อาชีพหรือการงานอื่นใดของคู่สมรส ญาติสนิท หรือบุคคลซึ่งอยู่ในครัวเรือนของตนมีลักษณะเป็นการกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความเชื่อถือศรัทธาของบุคคลทั่วไปในการประสาคความยุติธรรมของผู้พิพากษา

ข้อ 41 ผู้พิพากษาและคู่สมรสจักต้องไม่รับทรัพย์สินหรือประโยชน์ใด ๆ จากคู่ความหรือ

จากบุคคลอื่นได้อันเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา และจักต้องดูแลให้บุคคลในครอบครัว ปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

ข้อ 42 ผู้พิพากษาและคู่สมรสจักต้องไม่รับของขวัญ ของกำนัลหรือประโยชน์อื่นใดอันมีมูลค่าเกินกว่าที่พึงให้กันตามอริยาสัยและประเพณีในสังคมและจักต้องดูแลให้บุคคลในครอบครัว ปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

ข้อ 43 ผู้พิพากษাজักต้องละเว้นการคบหาสมาคมกับคู่ความ หรือบุคคลอื่น ซึ่งมีส่วนได้เสีย หรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีความ หรือบุคคลซึ่งมีความประพฤติ หรือมีชื่อเสียงในทางเสื่อมเสีย ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนต่อความเชื่อถือศรัทธาของบุคคลทั่วไปในการประสาทความยุติธรรม ของผู้พิพากษา

หมวด 6

จริยธรรมของผู้ช่วยผู้พิพากษา คະໂຕ້ຍຸຕິຮຮມ ແລະ ຜູ້ພິພາກສາສມທບ

ข้อ 44 ให้นำประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการนี้มาใช้บังคับแก่ผู้ช่วยผู้พิพากษา คະໂຕ້ຍຸຕິຮຮມ ແລະ ຜູ້ພິພາກສາສມທບด้วยโดยอนุโลม

สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดแบ่งส่วนราชการตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2535 ซึ่งมีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2535 ดังนี้

- (1) กองกลาง
- (2) สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการ
- (3) สำนักงานคณะกรรมการอัยการ
- (4) สำนักงานคดีแพ่ง
- (5) สำนักงานคดีแพ่งธนบุรี
- (6) สำนักงานคดีภาษีอากร
- (7) สำนักงานคดียาเสพติด
- (8) สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว
- (9) สำนักงานคดีแรงงาน
- (10) สำนักงานคดีศาลแขวง
- (11) สำนักงานคดีศาลสูง
- (12) สำนักงานคดีเศรษฐกิจและทรัพยากร
- (13) สำนักงานคดีอาญา
- (14) สำนักงานคดีอาญาธนบุรี
- (15) สำนักงานคดีอัยการสูงสุด
- (16) สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน
- (17) สำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย
- (18) สำนักงานวิชาการ
- (19) สำนักงานอัยการเขต
- (20) สำนักงานอัยการจังหวัด
- (21) สำนักงานอัยการประจำศาลแขวง
- (22) สำนักงานอัยการประจำศาลจังหวัด
- (23) สำนักงานอัยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด

ได้มีประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 49 เรื่อง การแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2534 แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติให้มีคณะกรรมการอัยการ เรียกโดยย่อว่า ก.อ. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบรรจุ การ

แต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การสอบคัดเลือก การพ้นจากตำแหน่ง การรักษาวินัย และการลงโทษพนักงานอัยการ

คณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) ประกอบด้วย

(1) ประธานกรรมการ ซึ่งเลือกตั้งจากผู้รับบำนาญตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ซึ่งเคยรับราชการเป็นข้าราชการอัยการมาแล้ว ในตำแหน่งไม่ต่ำกว่า รองอธิบดีกรมอัยการ หรือรองอัยการสูงสุด หรือผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมายซึ่งเป็นผู้รับบำนาญตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ทั้งนี้ต้องไม่เคยเป็นสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองในระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา และไม่เป็นข้าราชการการเมือง สมาชิกวุฒิสภาหรือทนายความ

(2) อัยการสูงสุดเป็นรองประธาน

(3) รองอัยการสูงสุด อัยการพิเศษฝ่ายปรึกษา อัยการพิเศษฝ่ายคดี และอัยการพิเศษฝ่ายวิชาการ เป็นกรรมการอัยการโดยตำแหน่ง และ

(4) กรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน ซึ่งข้าราชการอัยการที่ได้รับเงินเดือนตั้งแต่ชั้น 2 ขึ้นไป เป็นผู้เลือกจาก

(ก) ข้าราชการอัยการซึ่งได้รับเงินเดือนตั้งแต่ชั้น 4 ขึ้นไป และมีได้เป็นกรรมการอัยการโดยตำแหน่งอยู่แล้ว 3 คน

(ข) ผู้รับบำนาญตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ซึ่งเคยรับราชการเป็นข้าราชการอัยการมาแล้ว และต้องไม่เป็นข้าราชการการเมือง สมาชิกวุฒิสภา กรรมการพรรคการเมือง เจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง เจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง หรือทนายความ 3 คน

ให้ ก.อ. แต่งตั้งข้าราชการฝ่ายอัยการคนหนึ่งเป็นเลขานุการ ก.อ.

อำนาจและหน้าที่ ของสำนักงานอัยการสูงสุด (กรมอัยการ)

แต่เดิมมา ไม่มีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการไว้อย่างแจ่มชัด คงมีกฎหมายต่างๆ กำหนดไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ปัจจุบันนี้ได้มีมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534 บัญญัติให้สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ดำเนินคดีแพ่ง และให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

สำนักงานอัยการสูงสุด จึงมีภารกิจตามกฎหมาย ในการดำเนินคดีแพ่ง และคดีอาญาทั้งปวง ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ และตามกฎหมายที่กำหนดไว้รวมตลอดถึง กรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการด้วยอำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดดังกล่าวแยกได้ดังนี้

1. อำนวยความยุติธรรม

พนักงานอัยการจะพิจารณารวบรวมข้อมูลอรรถคดีและวินิจฉัยสั่งคดีทั้งปวง ดำเนินคดีอาญาทางศาล และดำเนินอรรถคดี ตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในฐานะทนายแผ่นดิน ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ เช่น

(1) ฟ้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28) ตลอดจนฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา และแก้ฟ้องอุทธรณ์ แก้ฟ้องฎีกาด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193, 200, 216)

(2) ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดในคดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31)

(3) ร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32)

(4) ยื่นฟ้องคดี ที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 (3))

(5) ฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไป เนื่องจากการทำความผิดฐาน ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจร เมื่อพนักงานอัยการยื่น

ฟ้องคดีอาญาโดยจะขอรวมไปกับคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้องในระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43, 44)

(6) ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหา ตามความในมาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขโดย (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2499 มาตรา 4 (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 วรรค 2)

(7) ยื่นคำร้องต่อศาล ขอให้ปล่อยคนที่ต้องถูกควบคุมหรือขัง โดยผิดกฎหมาย หรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90)

(8) คัดค้านการให้ประกันตัว ผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่ต้องหาหรือถูกฟ้อง ในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีเมื่อศาลถาม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 109 ซึ่งแก้ไขโดย (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2522 มาตรา 4)

(9) อุทธรณ์ฎีกา ในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล ซึ่งศาลสั่งบังคับ ตามสัญญาประกันโดยมิชอบ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119)

(10) สั่งให้งดหรือให้ทำการสอบสวนต่อไป ในคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140)

(11) ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง และพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง และแจ้งคำสั่งนี้ให้พนักงานสอบสวนทราบ แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องหรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหามา ถ้าผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ พนักงานอัยการจะต้องจัดการเพื่อขอให้ส่งตัวข้ามแดน (ประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 143)

(12) ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องและพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยให้ออกคำสั่งฟ้อง และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้องและปล่อยตัวผู้ต้องหาไป และแจ้งคำสั่งให้พนักงานสอบสวนทราบ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 143)

(13) สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 (ก))

(14) สั่งให้พนักงานสอบสวนพยายามเปรียบเทียบคดี แทนการที่จะส่งตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ ในกรณีที่มีคำสั่งฟ้อง แต่ถ้าผู้ต้องหาถูกส่งตัวมาแล้ว ให้ส่งผู้ต้องหาพร้อมด้วยสำนวนกลับไปยังพนักงานสอบสวนให้พยายามเปรียบเทียบคดี (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 144)

(15) ในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้องไม่อุทธรณ์ไม่ฎีกา ถอนฟ้อง ถอนฟ้องอุทธรณ์ ถอน

ฟ้องฎีกา และคำสั่งนั้นไม่ใช่ของอัยการสูงสุด ถ้าในจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้รีบส่งสำนวน การสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอบริการตรวจ หรือรองอธิบดีกรมตำรวจ ถ้าในจังหวัดอื่นให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145)

(16) แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ ให้ปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาลปล่อยแล้วแต่กรณี (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146)

(17) ทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าเป็นผู้ทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ และให้แจ้งกำหนดการไต่สวนไปให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้นุบาลคนตาย คนใดคนหนึ่งทราบ เท่าที่สามารถจะทำได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150)

(18) ยื่นคำร้องต่อศาล ขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้อง ก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 163)

(19) คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเอง และศาลยกฟ้องไป โดยโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีนั้นอีกได้วันแต่จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166)

(20) ร้องขอให้ศาล กำหนดโทษผู้กระทำความผิดเสียใหม่ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดยังไม่ได้รับโทษหรือกำลังรับโทษอยู่และโทษที่กำหนดตามคำพิพากษาหนักกว่าโทษที่กำหนดตามกฎหมายบัญญัติในภายหลัง (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3)

(21) ร้องขอให้ศาลสั่งระงับการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ในกรณีที่กฎหมายที่บัญญัติในภายหลังได้ยกเลิกวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 13)

(22) ร้องขอให้ศาลสั่งยกเลิกการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือสั่งให้ได้รับผลดีตามกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง ซึ่งเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขที่จะสั่งให้มีการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 14)

(23) ร้องขอให้ศาลสั่งยกเลิกการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือสั่งให้รับผลดีตามกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง ซึ่งมีเงื่อนไขอันไม่อาจนำมาใช้บังคับแก่กรณีของผู้นั้นได้หรือตามกฎหมายฉบับหลังเป็นคุณแก่ผู้นั้นยิ่งกว่า (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 15)

(24) เสนอให้ศาลทราบ ถึงความเปลี่ยนแปลงของพฤติการณ์ เกี่ยวกับการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพื่อให้ศาลสั่ง เพิกถอน หรืองดการใช้บังคับ วิธีการเพื่อความ

ปลอดภัยไว้ชั่วคราว (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 16)

(25) แกล้งให้ศาลทราบ ถึงพฤติการณ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เพื่อให้ศาลพิจารณาเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 27)

(26) ฟ้องขอให้กักกันจำเลย โดยจะขอรวมกันไปในห้องคดี อันเป็นมูลให้เกิดอำนาจฟ้องหรือจะฟ้องภายหลังก็ได้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43)

(27) เสนอให้ศาลสั่ง เรียกประกันทัณฑ์บน จากผู้ที่จะก่อเหตุร้าย ให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคล หรือทรัพย์สินของผู้อื่น (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46)

(28) ขอให้ศาล แก้ไขเพิ่มเติม เพิกถอน หรือกำหนดเงื่อนไข เพื่อคุ้มครองประพฤตินิยาม เมื่อพฤติการณ์ที่เกี่ยวแก่การควบคุมความประพฤติได้เปลี่ยนแปลงไป (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56)

(29) อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบในความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยและเป็นความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20)

(30) แกล้งให้ศาลทราบถึงการที่ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติ เพื่อให้ศาลตักเตือนผู้กระทำความผิด หรือกำหนดการลงโทษที่ยังไม่ได้กำหนดหรือลงโทษซึ่งรอไว้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 57)

(31) เสนอให้ศาลทราบ ถึงความเปลี่ยนแปลงในพฤติการณ์เกี่ยวกับคำสั่ง ซึ่งศาลได้สั่งให้ กรณีที่เด็กอายุกว่าเจ็ดปี แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเพื่อให้ศาลเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้นหรือมีคำสั่งใหม่ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74)

(32) ฟ้องขอให้ริบสรรพเรือน้อยใหญ่และสินค้าของลงระวางเรือ ที่นายทหารพลทหารราชนาวี จับมาได้จากเชลยศึก (พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทรัพย์สินเชลยศึก พ.ศ. 2460 มาตรา 14)

(33) ฟ้องผู้ใช้รูปกาชาดและประดับเข็มเครื่องหมายกาชาดโดยมิได้รับอนุญาต (พ.ร.บ. ว่าด้วยสภากาชาดไทย พ.ศ. 2461 มาตรา 28)

(34) ฟ้องผู้จับ ฆ่า ทำร้าย ช้างป่า โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า (พ.ร.บ. สำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 มาตรา 23)

(35) ฟ้องผู้ทำ สั่ง ขาย ซ่อม ปลอมแปลง เครื่องขัง เครื่องตวง เครื่องวัดโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติมาตราขังตวงวัด (พ.ร.บ. มาตราขัง ตวง วัด พ.ศ.2466 มาตรา 39)

(36) ฟ้องผู้ใช้เรือจับสัตว์น้ำในเขตจับสัตว์น้ำไทย โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำไทย (พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตจับสัตว์น้ำไทย พ.ศ. 2477 มาตรา

11)

(37) ร้องขอให้ศาลสั่งจ่ายสินบนแก่ผู้นำจับการพนัน เฉพาะในกรณีที่มีผู้นำจับผู้กระทำผิด (พ.ร.บ. การพนัน พ.ศ.2478 มาตรา 15 ซึ่งแก้ไขโดย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2490 มาตรา 3)

(38) ฟ้องผู้ทำการประมงโดยใช้เรือในเขตการประมงไทยโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย (พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482 มาตรา 13)

(39) ร้องขอให้ศาลสั่งจ่ายสินบนแก่ผู้นำจับ ผู้นำหรือปล่อยสัตว์พาหนะลงไปในทางน้ำชลประทาน ประเภท 1 และประเภท 2 หรือ เขี้ยบบ่า คันคลอง ชานคลอง หรือบริเวณสิ่งก่อสร้างอันเกี่ยวกับการชลประทาน (พ.ร.บ. การชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 มาตรา 39)

(40) ร้องขอให้ศาลสั่งจ่ายเงินบำเหน็จแก่ผู้นำจับผู้กระทำผิด ตามพระราชบัญญัติการประมง (พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2490 มาตรา 71)

(41) พนักงานอัยการที่ถูกแต่งตั้งประจำศาลคดีเด็กและเยาวชน มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดอาญา ในเมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็ก เสนอความเห็นเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องและเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ หรือสำนักงานคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็ก และพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอแนะ (พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 มาตรา 29)

(42) ดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดน เมื่อมีคำร้องขอจากรัฐบาลต่างประเทศโดยทางการทูตของรัฐบาลนั้นมายังรัฐบาลไทย (พ.ร.บ. ส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. 2472 มาตรา 8)

(43) ร้องขอให้ศาลส่งเด็กไว้โรงเรียนฝึกหัดอาชีพ ในกรณีที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองพิสูจน์ได้ว่า การที่เด็กไม่ได้ไปเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นนั้น ไม่ใช่เป็นความผิดของตน (พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2478 มาตรา 53)

(44) ในคดีศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (7) เช่น คดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษผู้ละเมิดอำนาจศาล หากศาลอุทธรณ์พิพากษากลับยกฟ้องพนักงานอัยการมีอำนาจฎีกาได้ เมื่อเห็นสมควร

2. รักษาผลประโยชน์ของรัฐ

สำนักงานอัยการสูงสุด พิจารณาและให้คำปรึกษาในด้านกฎหมาย แก่ส่วน

ราชการหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐดำเนินอรรถคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐและนิติบุคคล ที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกาในฐานะนายแผ่นดิน ดังนี้

2.1 ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ(พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (2)) เช่น

(1) ว่าต่างหรือแก้ต่างแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวงโดยปฏิบัติหน้าที่อย่างทนายความ ส่วนราชการเจ้าของคดีเป็นผู้ส่งเรื่องมาขอให้ว่าต่างแก้ต่างให้ ถ้าคดีมีทางผ่อนผันหรือตกลงประการใด ก็จะแจ้งให้ส่วนราชการเจ้าของคดีพิจารณาขอผ่อนผันหรือข้อตกลงนั้น แล้วจะดำเนินการให้ต่อไป

(2) ร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ และถ้าเหตุอันทำให้ไร้ความสามารถได้สิ้นสุดไปแล้วร้องขอให้ศาลสั่งถอนคำสั่งที่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นให้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29, 33)

(3) ร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้เพราะกายพิการหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบก็ดี เพราะความประพฤตีสຽ່ຍຽ່ຍຽ່ຍເສເພລເປັນอาຈິณกัถิ์ เพราะเป็นคนติดสุรายาเมาก็ดี ให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และถ้าเหตุอันทำให้บุคคลเสมือนไร้ความสามารถนั้นได้สิ้นสุดไปแล้วก็ร้องขอให้ศาลสั่งถอนคำสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นให้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34, 36)

(4) ร้องขอให้ศาลสั่งการให้ทำพลาถตามทีจ้่าเป็น เพื่อจัดการทรัพย์สินของบุคคลทีไปเสຍจากภุมิลาเนาหรือถิ่นทีอยู่ ทังมิได้ตั้งตัวแทนมอบอำนาจท้่วไปไว้ และไม่มีใครรู้หรือเป็นตายร้ายดีอย่างไร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 53) แต่ถ้าผู้ไม่อยู่ตั้งตัวแทนมอบอำนาจท้่วไปไว้ หากการมอบอำนาจถึงทีสุด หรือปรากฏว่าตัวแทนจัดการทรัพย์สินเกลือกจะเสຍหายแก่ผู้ไม่อยู่ ก็ร้องขอให้ศาลสั่งได้เช่นเดียวกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 54)

(5) ร้องขอให้ศาลสั่งตัวแทนรับมอบอำนาจท้่วไปจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 55) หรือขอให้ศาลสั่งให้ผู้จัดการหาประกันหรือแจ้งรายการทรัพย์สินเป็นอยู่อย่างไร หรือถอดถอนผู้จัดการ และตั้งผู้อื่นแทนต่อไป เมื่อมีเหตุอันสมควร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 60)

(6) ร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลทีไปจากภุมิลาเนาหรือถิ่นทีอยู่ และทราบเท่าเจ็ดปี ไม่มีใครทราบแน่ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร หรือบุคคลทีได้ไปถึงสมรภุมิแห่งสงครามหรือไปตกต้องในฐานะทีจะเป็นภยันตรายแก่ชีวิตประการอื่น ซึ่งเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วถึงสามปี ยังไม่มี

ใครทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร ให้เป็นคนสาบสูญ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 64)

(7) ร้องขอให้ศาลสั่งถอนคำสั่งแสดงความสาบสูญเมื่อพิสูจน์ได้ว่าบุคคลที่สาบสูญนั้นยังคงมีชีวิตอยู่ก็ดี หรือว่าตายในเวลาอื่นผิดไปจากดังกล่าวในข้อ (6) (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 66)

(8) ร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการชั่วคราว ในกรณีที่ผู้จัดการนิติบุคคลว่างลงและถ้าทั้งตำแหน่งว่างไว้จะเกิดเสียหาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 79)

(9) ร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้แทนเฉพาะกาล ในกรณีที่ผู้จัดการนิติบุคคลมีประโยชน์ได้เสีย หรือเป็นปฏิปักษ์กับนิติบุคคล ซึ่งผู้จัดการไม่มีอำนาจเป็นผู้แทนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 80)

(10) ร้องขอให้ศาลกำหนดชื่อ สำนักงาน วิธีแต่งตั้งถอดถอน ผู้จัดการของมูลนิธิ ในกรณีที่ผู้ตั้งมูลนิธิตายเสียก่อนที่จะกำหนดไว้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 84)

(11) ร้องขอให้ศาลสั่งถอดถอนผู้จัดการมูลนิธิและแต่งตั้งคนใหม่แทน ในกรณีที่ผู้จัดการจัดการผิดพลาดเสื่อมเสีย หรือทำการฝ่าฝืนข้อความแห่งตราสารก่อตั้งมูลนิธินั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 91)

(12) ร้องขอให้ศาลสั่งเลิกมูลนิธิ และแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น ในกรณีที่มูลนิธิก่อตั้งขึ้น ขัดต่อกฎหมาย ทำการขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือจะจัดการมูลนิธินั้นให้ดำเนินอยู่ต่อไปไม่ได้ หรือมูลนิธิทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติในตราสารหรือข้อไขซึ่งรัฐบาลได้ให้อำนาจไว้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 93)

(13) ร้องขอให้ศาลสั่งจัดสรรทรัพย์สินของมูลนิธิที่สิ้นสุดลงให้แก่นิติบุคคลซึ่งมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์เดิมของมูลนิธินั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 96)

(14) ร้องขอให้ศาลสั่งตั้งผู้ชำระบัญชี ห้างหุ้นส่วนบริษัทที่เลิกกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย โดยไม่มีผู้ชำระบัญชี ตามข้อสัญญาหรือข้อบังคับของห้างหุ้นส่วนบริษัทนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1251)

(15) ร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนมติของสมาคม ที่ลงมติโดยฝ่าฝืนต่อข้อบังคับหรือกฎหมาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1291)

(16) ร้องขอให้ศาลสั่งเลิกสมาคมและตั้งผู้ชำระบัญชีในกรณีที่สมาคมมีวัตถุประสงค์ผิดต่อกฎหมาย หรือกลายเป็นผิดต่อกฎหมาย หรือจัดการสมาคมต่อไปอีกไม่ได้ หรือ ผู้จัดการ

เป็นบุคคลอื่นที่มีได้จดทะเบียนไว้ หรือเป็นภัยอันตรายต่อสันติภาพของประชาชน หรืออาจจะกลายเป็นภัยอันตรายเช่นนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1293)

(17) ร้องขอให้ศาลสั่งตั้งผู้อื่นนอกจากภริยาหรือสามี เป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ เมื่อมีเหตุสำคัญ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1463)

(18) ร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ ตามที่ผู้มีส่วนได้เสียได้ร้องขอมายังพนักงานอัยการ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1497)

(19) ร้องขอให้ศาลสั่งถอนอำนาจปกครองหรืออำนาจจัดการทรัพย์สินในกรณีที่ใช้อำนาจปกครอง เป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบ หรือประพฤติชั่วร้าย หรือเป็นบุคคลล้มละลาย หรือจัดการทรัพย์สินของเด็กในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยแก่ทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582)

(20) ร้องขอให้ศาลสั่งตั้งผู้ปกครองเด็กในกรณีที่เด็กยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585, 1586) และขอให้ศาลสั่งให้ผู้ปกครองหาประกัน หรือแถลงถึงความเป็นอยู่ของทรัพย์สินของผู้อยู่ในปกครอง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1597)

(21) ร้องขอให้ศาลสั่งถอนผู้ปกครองเด็ก ในกรณีที่ละเลยไม่กระทำการตามหน้าที่หรือใช้หน้าที่ในทางที่ผิด หรือล้มละลาย หรือหย่อนความสามารถ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/8, 1598/9)

(22) ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตให้มีการรับบุตรบุญธรรม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/21, 1598/22) การเลิกรับบุตรบุญธรรม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/31)

(23) ฟ้องคดีแทนบุตรบุญธรรม ที่มีอายุต่ำกว่าสิบห้าปี เพื่อขอเลิกการรับบุตรบุญธรรม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/35)

(24) ร้องขอให้ศาลสั่งตั้งผู้ปกครอง ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ ในกรณีที่มรดกตกทอดแก่ผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต หรือผู้ไม่สามารถจัดการงานของตนเองได้ และบุคคลนั้นยังไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1610)

(25) ร้องขอให้รัฐบาลให้อำนาจจัดตั้งมูลนิธิซึ่งก่อตั้งโดยพินัยกรรมขึ้นเป็นนิติบุคคล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1677)

(26) ร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก ในกรณีที่เจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรม หรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไปหรืออยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์ หรือผู้จัดการหรือทายาทไม่สามารถ หรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ หรือข้อกำหนดพินัยกรรมไม่มีผลบังคับ (ประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713)

(27) ร้องขอให้ศาลจัดสรรทรัพย์สินที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมให้จัดตั้งเป็นมูลนิธิให้แก่บุคคลที่อื่น ในเมื่อมูลนิธินั้นจัดตั้งขึ้นไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1679)

(28) ร้องขอให้ศาลสั่งขายทอดตลาดเรือไทย ที่ตกเป็นของผู้ไม่ต้องด้วยลักษณะที่จะถือกรรมสิทธิ์เรือไทยได้ (พ.ร.บ. เรือไทย พ.ศ. 2481 มาตรา 31)

(29) ร้องขอให้ศาลสั่งขายทอดตลาดหุ้นในบริษัทซึ่งเป็นเจ้าของเรือไทยซึ่งจำนวนหุ้นบกพร่อง จนทำให้บริษัทนั้นขาดลักษณะที่จะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์เรือไทยได้ (พ.ร.บ. เรือไทย พ.ศ. 2481 มาตรา 34)

(30) ร้องขอต่อศาลเพื่อให้วินิจฉัยว่า ทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่คณะกรรมการวินิจฉัยว่า เป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้นโดยผิดปกติ เป็นของแผ่นดิน (พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มาตรา 20)

(31) ร้องขอให้ศาลสั่งถอนสัญชาติไทยของบุคคลซึ่งได้มาโดยการเกิดในราชอาณาจักร แต่บิดาเป็นคนต่างด้าว และได้กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการกระทบกระเทือนความมั่นคง หรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือเป็นการเหยียดหยามประเทศชาติ หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการ ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 17)

(32) เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค ตามที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคแต่งตั้ง เพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา แก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค (พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39)

(33) ว่าความในศาลพลเรือนชั้นยึดทรัพย์ของคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแทนอัยการทหารต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด (พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 52)

(34) เป็นผู้แทนผู้ไร้ความสามารถที่ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนโดยชอบธรรมทำหน้าที่ไม่ได้ตามคำสั่งศาลเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56)

2.2 ในคดีแพ่งหรืออาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ กิติ หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการกิติ เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (3) แยกออกได้เป็น 4 กรณี ดังนี้

(1) แก่ต่างแทนเจ้าพนักงานที่ถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ซึ่งจะต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง

(2) แก่ต่างแทนเจ้าพนักงานที่ถูกฟ้องในเรื่องการที่กระทำไปตามหน้าที่ซึ่งจะต้องรับโทษทางอาญา

(3) แก่ต่างแทนราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดที่ถูกฟ้อง ในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง

(4) แก่ต่างแทนราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดที่ถูกฟ้อง ในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการ ซึ่งจะต้องรับโทษทางอาญา

2.3 ในคดีที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งเป็นคดีแพ่งและมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก่ต่างก็ได้ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (4)) แยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) ว่าต่างคดีแพ่งแทนเทศบาล หรือสุขาภิบาลที่เป็นโจทก์ ซึ่งมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล

(2) แก่ต่างคดีแพ่งแทนเทศบาลหรือสุขาภิบาลที่เป็นจำเลย ซึ่งมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล

2.4 ในคดีที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งเป็นคดีแพ่งและมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก่ต่างก็ได้ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (5)) แยกออกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) ว่าต่างคดีแพ่งแทนนิติบุคคล ซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์ แต่มีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล

(2) แก่ต่างคดีแพ่งแทนนิติบุคคล ซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นจำเลย แต่มีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล

2.5 ในกรณีที่ผิดสัญญาประกันจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2598 มาตรา 11 (8)) ความมุ่งหมายในข้อนี้ หมายถึงการผิดสัญญาประกันในชั้นศาล ไม่ใช่ผิดสัญญาประกันในชั้นพนักงานสอบสวน หรือชั้นพนักงานอัยการ

3. คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

สำนักงานอัยการสูงสุดให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ดังนี้

3.1 ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้ (พ.ร.บ. พนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (6)) เช่น

(1) ในคดีแพ่ง ผู้ใดจะฟ้องผู้บุกรุกการของตนไม่ได้ แต่เมื่อมีผู้ใดร้องขอขึ้นมาพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องแทนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562)

(2) ในคดีอาญา ผู้ใดจะฟ้องผู้บุกรุกการของตนไม่ได้แต่เมื่อมีผู้ใดร้องขอขึ้นมาพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องแทนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562)

3.2 ให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ยากไร้ และประชาชนในชนบท เช่นการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย การประนอมข้อพิพาท

3.3 เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศ

4. หน้าที่อื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

เช่น

(1) เป็นคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียน ที่สั่งให้ปิดประชุมสมาคม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1291 ทวิ)

(2) เป็นกรรมการเรือนจำ เพื่อตรวจพิจารณากิจการของเรือนจำ และให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ (พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 44)

(3) เป็นอัยการทหาร ตามคำสั่งของผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ตามความในมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 37)

(4) เข้าประชุมสภาจังหวัด และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบในสภาได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน (พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 มาตรา 26)

(5) เป็นคณะกรรมการจังหวัด ในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น (พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2434 มาตรา 53)

(6) เป็นอนุกรรมการสามัญประจำจังหวัด (อ.ก.พ. จังหวัด) เพื่อช่วยปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2518 มาตรา 19)

(7) เป็นคณะกรรมการพิจารณาค้นเข้าเมือง (พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มาตรา 6)

(8) ให้คำแนะนำปรึกษาในการสอบสวน คดีเกี่ยวกับป่าไม้หรือทรัพยากรของชาติ กรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ใช้อำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน (หนังสือที่ มท 1201/ว 686 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2527 และ หนังสือที่ มท 1201/ว 472 ลงวันที่ 10 เมษายน 2528)